АЛЫЧЫ ТӘРЛАН

Бәһар күңешкинны аг катан шуәләр кими ишеты ярым ачылмыш пәнчәрәдән отаҗ душурду. Ишыг эләмәдә көрүнән тоз эзәрләрләри сар тәрәфдәки гапының ачылыбә өртүлмәсеннән кай сүр'әтә, кай да яваш-яваш һәрәкәт әйләде. Бәһәр пәнчәрәнеңә янындакы столун үстенә әйләнеш адамның башы гаҗлыр, ишыг стол үстендәге тәйәрә моделенә душеп, Кичек модел кәзәкә кими парыладайбырды.

12—13 яшьләр одаган күрәйеш столун далына сөйкәләрәк көзләрнә гыйбәт эйәмәтенник сәмәрәсенә узун-узун бакырды. О, бу модели яратмаг үчүн нечә юкусуз кечәләр, йөргүн күндузлар кечәрмишдә. Әлә күләләр оёуруу кеби, дөрәнә рәнбәрә ону кучәә ишиндә айырыб өмәйә көндәрирдә. Бә'зән әвәз ятдыгы заман юхусунда моделендән саяглайы, атасынын, анасынын тошвишинә сәбәб олуруду. Атасы әлинә оглунун башына чәкәрәк:

— Оглум, өзүнү йорма, сән балачасан, чанымын гәдрини биламирсән, чан саглыгы һәр шейдән артыгдыр. Демәрәм сезденини бу сәнәтдән әл чәк, Кәф, анчаг һәр шейнә гайдасы вар. Инди өзүнү йорсан сонра ишин ярымчы галар.

Пионер, атасынын сөзүнү диггәтлә динләйә сонра яваш ана тәрәфдә мүраҗәт:

— Ата, бу иш мәнә йормур, мән модели дузәлдә заман истиратәт әдирәм. Инан ки, һеч йорулмурам.

Пәнчәрәсиндән ишыг душән отаг, Бакы Пионерләр Әвинин ушаг әрадәчиллыг кабинәләриндән бири идә. Өз һәзәр моделлә бөйүк бир һәвәслә сөйләр әдә моделлиләр дәрәәжәсинә чатмаг бачарыр.

О һәр күн Маштагадан бура колир, бүтүн күнү иш башында кечирирди. Мәктәбдә дәрсләр кәсилмишди, ушаглар чимәк үчүн дәстә-дәстә Бузованы Мәрдәкә кедирдиләр. Мүәллиг бүтүн диггәт вә һәвәсини анчаг өз моделинә вериб, Онун ушаг гәәби, һәр заман бир дүйгу илә гыймышдыры: «Көрәсән бахыш заманы мәнә моделимә бәйәнчәкләрми?»

Бир күн Пионер Әвиндә дәрнәк үзәларинни ишиндә бир сәрки дузәтмишдиләр. Мәрказә Комсомол Комитетиндән, нүмаиндәләр кәлди. Бүкүн Мүәллиг һәятында ән әһәмиячлы күнләрдән бири идә. О, адамлардан конарда даанмишды. Үрәйи дөйүнә-дөйүнә моделләринни көздән кечирә-гонаглара бахырды.

Бахыш гурәрәндан сонра һамы бөйүк зәвг әлмыгды. Ушаглары дә'вәт әтдиләр. Бүкүн ән яхшы гиймәт алан пионер Мүәллиг Әләкбәров олду.

Бу күндән Мүәллиг тәйярчилйи өзү үчүн һәят йолу сечди.

* * *

Ярымчыг һәвәс, кичик мәһәббәт һеч бир заман һагыгы сәнәткар яратмамышдыр. Мүәллиг бүтүн варлығыны өз сәнәтинә вермишди. Бу сәнәтни йолунда һәр шейә дөзмүшду. Августун кәз кими индиран күнаш аатында, Бакынын гарны хәзәр синдә, о, Маштагадан Забрата кәләнә ганазды нисан олмаг, көйәрнә дәриликлә-зәринә учмаг, булутлардан йүксәк олан бошлуглара долашмаг истәйирди.

Илләр кечди, нәһайәт Мүәллиг гәәб дөйүнтүсү илә көзләдийи әзиз күн кәлиб етишдә. Пилот Мүәллиг Әләкбәров бирничи дәфә өзү, токчә, эшидәрәнинәми, токчә өзү тәйярәсинә сүрәчәк, мәһарәтини көстәрәчәкдир. Илләрдән бәри бәсләдийи бөйүк арзуя чатмышды. О, көйләрә һаким олмаг истәйирди, инди өлкә, комсомол, достлары, мүәллимләри онда: — «Уч Мүәллиг, һамыдан йүксәк, һамыдан сүр'әтли уча»-дейирдиләр.

Онун көзләриндә севинч гытыылымалары янырды. О, сәадәтдән сәрхош олмушду. Мүәллиг ювадан пак дәфә галхан тәрлән баласы кими әввәл о тәрәф-бу тәрәфә бахды, сонсуз мавилкәләрни чыгырсыз йолларыны көрмәк истәди. Лакин һәр тәрәф мавилик, битмәз-түкәнмәз, сонсуз бир мавилик идә. О, ганаздарлыны ачыб бирдән-бирә көйләрни дәриликлә-зәринә атылады. Һаваны ярыб ирәлиләдикчә, она әлә кәлирди ки, сүрәтдәки тәйярә дейилдир, бу гуваәтли әләрини һөкмүнә табе олан полад гуш дейил, о өзүдүр. Бу заман Мүәллиг тәйярәнни ганаздарлыны өз көдәнкини бир һиссәси кими дуюрду. Әлә бил учуту илә ахыб кечән хүрәк онун өз чанлы ганаздарлыны тохунурду. Тәбиәтни чиловсуз гуваәләрнә һаким олмаг, гатар-гатар кечән булутлара догру галхмаг, сонра ашағы, һәр саниә бөйүйә кеншәйән торпага догру шыгамаг, ганазды үстүндә, бамышааты, аиз, бөйүг үстә уча биламәк нә бөйүк сәадәтдир!

Ашағыда әзиз, мәһрибан ерләр, ана Бакы көрүнүрдә. Мүәллиг бирничи дәфә Бакынын бүтүн әзәмәтни көзәлийинни бу гәдәр яхшыдан дуюрду. О, һәр заман бу гәһрәман шәһәрин айры-айры һиссәләринни көрмүшдү. Инди исә шәһәр бүтүн һей'әтнә онун көзүнүн габағында идә.

Тәйярә дөврә вуруду, Шубаны,Ләкбатан, Ичәри Бухтасы, Нәргили, Дәниз булвары бир-бир кәлиб кечди. Мүәллиг шәһәрин үстүндә бир нечә дәфә һәрәкәдә. Әвләр, әвләр, әвләр.. Күләләрин гурәрлығы ерә кәй дәнизин ойнаг лөләләри. О, бу дәнизин суларында балыг кими нә гәдәр үзмүшду. Бу таныш күчәләрдә нә гәдәр кәзмишди. Мүәллиг дәрнәдән бир гафәс адаты, онун синаси пәнҗәрә дөнүб кими габарды. Сүканы торпәтдә, машын сүр'әтә йүксәлди, Мүәллиг орадан, гәрәк пүк кими булутларын арасындан догма торпага бахмаг истәйирди. Маштага бағлары, онун доғулуб бөйүдүйү кәнд, енә дәниз, севимли, мәһрибан Хәзәр дәнизи шәкилли бир китаб сәнифәси кими көзүнүн габағында чанланды. Мүәллиг гаиддарлыны көрүб ерә әнди. Яхшы достлары ону алғышладылар.

Бирничи имтаһан чох көәзл кечди.

* * *

Йолдашлары ону «ура» сәси илә гаршыладылар. О, тәмкинлә машындан дүшүду, бир анда адамлар ону әһатә әлдиләр. Бу гаранлыг, пәнҗәрәнә охшаян, мәрд сифәтли, ири көзләри чаваны бирничи дәфә көрүмүш кими, һәр кос она яхшыдан бахмаг, ону башдан-аяға йохламаг истәйирди.

— Яралынмамысан ки?

— Йох а.

— Амма нечә мил ерә кәәди,—дейә командан онун әлини бәр-бәрк сыхды.

Тәйярәдән дүшән Мүәллиг Әләкбәров гаҗ Әләкбәров иди, лакин артыг күнаәр башга күнаәрдә. Ону алғышлаан достлар Мүәллиг Әләкбәров дейә иди. Инди Мүәллиг чәбә йолдашлары идә. Инди Мүәллиг бөйүк олданды. О, вәтән мүһарибәсинин дөйүш мейданындан гайыдмыды.

Бирничи мүстәрилә учуш, Забрат, тәләәблик дөврү архада галмышды. Инди Мүәллиг Сәмәрә шәһәрләриндан гороуруу. О, гыны дүшмән әрәсәләриндан ичи фашист тәйярәсини вуруб ерә салмышды.

—Апрелин 22-дә әзәрбайчаныны Мүәллиг, Крым көйләриндә бирничи дәфә мемеҗ гуудурлары илә үз-үзә кәлмишди. О, һава галханда өнкерләр Керч шәһәрнә тәрәф учуруду. Әләкбәровун шәһнин бир сычрайышда ердән галхды. Гүдрәтли гаиддар гыжжылты илә бошлуғу ярды. Бу ярыда суд көпүнү кими гайнанын булутлары арасында 9 дүшмән тәйярәси көрүнүрду. Һәрдән онлар булутлардан чыхыб, күмүш кими шүтүйдү.

Мүәллиг әнинидә долашан яныз бир фикир иди: яхшы, тез яхшы галхмаг, дүшмән габағламаг, она шәһәрнә үстүнә чатмаг имкан вермәмәк!

Бу дөврә заманы вахтын өрмү чох көдәкдир. Бә'зи гәәбәнин әчары кимик бир санийә гаҗы олур. Ону бурахдынмы мәгәмәр одачагсан. Һава дөйүлдүкдә сәнәнләр бәз эмин бир ерә бөлүнүр. Инсан зәнинә сыгмаян, анчаг инсан иҗадәсинә табе олан бу заман мигасынын ичиндә өзү гәәб олур. Мүәллиг бу гиймәтни бу парчасыны әлдән бураха биламәзди. О, бу парчасы үчүмдүр, йох, Мүәллиг аҗәдә чыхмыш гызыл бир күлә кими бошлуглара ярыр-ды.

Фашист пилотларынын совет шаһинләринә үз-үзә кәлмәкдән горхдуглары Мүәллиг биларди. Бу, дүшмәнин зәиф ери иди. Она бу зәиф ердән зәрбә вурмаг лазым идә.

Мүәллиг машынын газыны артырды, дик көйә галхды. Дөврә вуруду, сонра тәйярәсини дүз гатарда кәлән бомбардманчылара тәрәф сүрдү.

Догуз фашист бомбардманчысына гаршы бир совет пилоту! Фашистләр бу көрүнүмәни часарәт гаршысында өзләринни итирдиләр. Илдырым сүр'әтилә ярәлиләнән гызыл тәрәзи дүшмәнә яхынлашды. Мүәллиг дишини-дишинә гычатмышды. Икн әлинни бир бары бармагына пулемётун тәтиһинә гоймуду.

Бомбардманчыларын бирини һәдәф сечә тәйярәсини дүз онун үстүнә сүрду. Һәр тәрәфдән күләләр ягмага башлады. Бу көрәкәт сәнийәләрдә инсан иҗадәсинин гүдрәтни һакимийәти ишә һәлл әдәчәкдә. Зил сим кими чәкилмиш әсәбләр, иradәнин гүввәтинә табе олмазса, һәр шей, һәр шей мәһв олачагдыр. Мүәллиг буну яхшы биларди. О, истигамәтини дәйишмәйә сүр'әтлә әнә дорру ирәлиләйән дүшмәнин габағындан чәкмәкдә хәялына белә кәтирмирди.

Совет тәйярәчисинин бу чәсарәтиндән һәддәтәәнин фашист дә көрүнүр, өз мәһарәтини көстәрмәк истәйирди. Бу өлүм ойунунун чохму-азмы сурдүйүнү Мүәллиг биламәди. Бирдән ян яхын бир мәсафәдә фашистин иradә гүввәси мәгәлу олду. О, тәйярәсини кәнара сүрду. Бомбардманчы гатарынын сырасы дағылды. Әлә бил учуту илә ахыб кечән хүрәк онун өз чанлы гаиддарлыны тохунурду. Тәбиәтни чиловсуз гуваәләрнә һаким олмаг, гатар-гатар кечән булутлара догру галхмаг, сонра ашағы, һәр саниә бөйүйә кеншәйән торпага догру шыгамаг, гаидды үстүндә, бамышааты, аиз, бөйүг үстә уча биламәк нә бөйүк сәадәтдир!

Ашағыда әзиз, мәһрибан ерләр, ана Бакы көрүнүрдә. Мүәллиг бирничи дәфә Бакынын бүтүн әзәмәтни көзәлийинни бу гәдәр яхшыдан дуюрду. О, һәр заман бу гәһрәман шәһәрин айры-айры һиссәләринни көрмүшдү. Инди исә шәһәр бүтүн һей'әтнә онун көзүнүн габағында идә.

Тәйярә дөврә вуруду, Шубаны,Ләкбатан, Ичәри Бухтасы, Нәргили, Дәниз булвары бир-бир кәлиб кечди. Мүәллиг шәһәрин үстүндә бир нечә дәфә һәрәкәдә. Әвләр, әвләр, әвләр.. Күләләрин гурәрлығы ерә кәй дәнизин ойнаг лөләләри. О, бу дәнизин суларында балыг кими нә гәдәр үзмүшду. Бу таныш күчәләрдә нә гәдәр кәзмишди.

Мүәллиг дәрнәдән бир гафәс адаты, онун синаси пәнҗәрә дөнүб кими габарды. Сүканы торпәтдә, машын сүр'әтә йүксәлди, Мүәллиг орадан, гәрәк пүк кими булутларын арасындан догма торпага бахмаг истәйирди. Маштага бағлары, онун доғулуб бөйүдүйү кәнд, енә дәниз, севимли, мәһрибан Хәзәр дәнизи шәкилли бир китаб сәнифәси кими көзүнүн габағында чанланды. Мүәллиг гаиддарлыны көрүб ерә әнди. Яхшы достлары ону алғышладылар.

Бирничи имтаһан чох көәзл кечди.

* * *

Йолдашлары ону «ура» сәси илә гаршыладылар. О, тәмкинлә машындан дүшүду, бир анда адамлар ону әһатә әлдиләр. Бу гаранлыг, пәнҗәрәнә охшаян, мәрд сифәтли, ири көзләри чаваны бирничи дәфә көрүмүш кими, һәр кос она яхшыдан бахмаг, ону башдан-аяға йохламаг истәйирди.

— Яралынмамысан ки?

— Йох а.

— Амма нечә мил ерә кәәди,—дейә командан онун әлини бәр-бәрк сыхды.

Тәйярәдән дүшән Мүәллиг Әләкбәров гаҗ Әләкбәров иди, лакин артыг күнаәр башга күнаәрдә. Ону алғышлаан достлар Мүәллиг Әләкбәров дейә иди. Инди Мүәллиг чәбә йолдашлары идә. Инди Мүәллиг бөйүк олданды. О, вәтән мүһарибәсинин дөйүш мейданындан гайыдмыды.

Бирничи мүстәрилә учуш, Забрат, тәләәблик дөврү архада галмышды. Инди Мүәллиг Сәмәрә шәһәрләриндан гороуруу. О, гыны дүшмән әрәсәләриндан гороуруу. О, бүкүн Һава дөйүшләриндә ики фашист тәйярәсини вуруб ерә салмышды.

—Апрелин 22-дә әзәрбайчаныны Мүәллиг, Крым көйләриндә бирничи дәфә мемеҗ гуудурлары илә үз-үзә кәлмишди. О, һава галханда өнкерләр Керч шәһәрнә тәрәф учуруду. Әләкбәровун шәһнин бир сычрайышда ердән галхды. Гүдрәтли гаиддар гыжжылты илә бошлуғу ярды. Бу ярыда суд көпүнү кими гайнанын булутлары арасында 9 дүшмән тәйярәси көрүнүрду. Һәрдән онлар булутлардан чыхыб, күмүш кими шүтүйдү.

Мүәллиг әнинидә долашан яныз бир фикир иди: яхшы, тез яхшы галхмаг, дүшмән габағламаг, она шәһәрнә үстүнә чатмаг имкан вермәмәк!

Бу дөврә заманы вахтын өрмү чох көдәкдир. Бә'зи гәәбәнин әчары кимик бир санийә гаҗы олур. Ону бурахдынмы мәгәмәр одачагсан. Һава дөйүлдүкдә сәнәнләр тәбе олан бу заман мигасынын ичиндә өз гәәб олур. Мүәллиг бу гиймәтни бу парчасыны әлдән бураха биламәзди. О, бу парчасы үчүмдүр, йох, Мүәллиг аҗәдә чыхмыш гызыл бир күлә кими бошлуглара ярыр-ды.

Фашист пилотларынын совет шаһинләринә үз-үзә кәлмәкдән горхдуглары Мүәллиг биларди. Бу, дүшмәнин зәиф ери иди. Она бу зәиф ердән зәрбә вурмаг лазым идә.

Мүәллиг машынын газыны артырды, дик көйә галхды. Дөврә вуруду, сонра тәйярәсини дүз гатарда кәлән бомбардманчылара тәрәф сүрду.

Догуз фашист бомбардманчысына гаршы бир совет пилоту! Фашистләр бу көрүнүмәни часарәт гаршысында өзләринни итирдиләр. Илдырым сүр'әтилә ярәлиләнән гызыл тәрәзи дүшмәнә яхынлашды. Мүәллиг дишини-дишинә гычатмышды. Икн әлинни бир бары бармагына пулемётун тәтиһинә гоймуду.

Бомбардманчыларын бирини һәдәф сечә тәйярәсини дүз онун үстүнә сүрду. Һәр тәрәфдән күләләр ягмага башлады. Бу көрәкәт сәнийәләрдә инсан иradәсинин гүдрәтли һакимийәти ишә һәлл әдәчәкдә. Зил сим кими чәкилмиш әсәбләр, иradәнин гүввәтинә табе олмазса, һәр шей, һәр шей мәһв олачагдыр. Мүәллиг буну яхшы биларди. О, истигамәтини дәйишмәйә сүр'әтлә әнә дорру ирәлиләйән дүшмәнин габағындан чәкмәкдә хәялына белә кәтирмирди.

Совет тәйярәчисинин бу чәсарәтиндән һәддәтәәнин фашист дә көрүнүр, өз мәһарәтини көстәрмәк истәйирди. Бу өлүм ойунунун чохму-азмы сурдүйүнү Мүәллиг биламәди. Бирдән ян яхын бир мәсафәдә фашистин иradә гүввәси мәгәлу олду. О, тәйярәсини кәнара сүрду. Бомбардманчы гатарынын сырасы дағылды. Мүәллиг гызыл-гызыл Һәдәф кәтурдүйү тәйярәнин гыйрылуна кечди. Онун бары бармаглары пулемётун тәтиһинә басды. Күләләр дүшмән тәйярәсинин үстүнә ягды. Фашист ашағы шыгамаг истәди. Лакин яхын пулемётот гатары она дорурмаг имканы вермәди.

21 яшлы пилот Әләкбәр оғлунун вурдуғу бирничи дүшмән тәйярәси бүтүн сүр'әтилә ерә санчылыб од вә алов ичиндә, гырмызы нар киләси кими дөрд бир яна дағылды.

Әлә бу дәгиәгәдә булутдан чыхан бир «Мессершмитт» Мүәллиг үстүнә шыгды. Онун күләләри совет тәйярәсинин саг ганадыны ялайыб кечди. «Мессершмитт» һәрәланб икинчи дәфә һүчүм этмәк истәди. Мүәллиг бүтүн атәшинни күчү илә ону гаршылады. Икинчи дүшмән тәйярәси дә һәвада әдовланыб түсту ичиндә ерә дүшдү.

Пилот Әләкбәровун вәтән мүһарибәси чәбәһәсиндәки көрәкәмли гәһрәманлығы белә яваш саралыб сөнүрду... Көз ишләдикчә узаныб кедән яшыл дүзәнләрн һәзин бир ахшам гаранлығы бүрүйүрдү...

Кәнч лейтенант көзләрини гырпмадан бахырды... Орада... о солғун үфуглә рдә батан күнәшдә янашы бир хәял даянмышды... Бу, көйләрдән әнмиш бир мәләкми иди? Йохса ганадланмыш Мадонна иди?... Йох, бу мәним достумун... о ярәлы лейтенантын севкилиси иди. Бу, онун көзәлләр ичиндән сечиб бәәәндийи, көнүл вердийи о гыз иди.

Заман вар иди ки, о бир һәмайил олуб мәним гәһрәманымын бойнуна доланарды... Онун шәһин бахышлары илә охланыш яралы бир чейран кими бойнуну бүкүб мә'сум-мә'сум бахарды... Икидимин бир тәбәссүмү илә ганадланыб учарды...

Бәс инди нәдән белә узагларда даянмышдыр? Йохса онун көзләриндәки о кизли тәбәссүм әлвида нишанәси иди?

Гапы дөйүлдү. Гәһрәманымын хәяллары гырылды. О, керийә чевриләрәк—көл,—деди.

Отаға кәнч бир шофәр бачысы кирди. О, архасында бир шей кизләйәрәк күлә-күлә— муштулуеуму верин, йолдаш лейтенант,—деди—сизә мәктуб вар.

Вә она яшыл бир зәрф узатды.

Лейтенант мәктубу алды. Гыз онун кечридийи һәйәчанлары дуяраг бир гуш үйнүқүлүйү илә чевриләб отагдан чыхды.

Лейтенант зәрфин үзәриндәки хәтти таныды. Бу, ондан иди.

Онун чәбә әловлары ичиндә сакит-сакит дөйүнән гәлби инди гәриб бир һәйәчанла, бәлкә дә горху илә чырпынырды. Мәктубу ачмаға чәсарәт этмирди. Һәнайәт дишларини бир-бириә сыхараг зәрфи чырды.

Инчә вә титрәк бир хәттлә язылмыш сәтрләри сүр'әтлә көздән кечирмәйә баШлады. Гыз языры:

«Әлмар! Өмрум, күнүм! Мәнәм дәрдим бөйүкдүр. Буну кизләтмәйә дөймәз... Сәнин бир гынын үчүн мән өз һәятымы мин дәфә гурбан едәрдим. Лакин сән нкид идин, Әлмар. Сән. мәним үчүн вурушурдун... Сән бизим көзәл күнләримизин сирдашы олан бу әзиз вәтәнимиз үчүн вурушурдун. Бу сәнин гәһрәманлығы борчун иди. Буна көрә дә мән сәнә ялныз хейир-дуа верә биләрдим.

Язырсан ки, «мәни унут», ах, Әлмар... Инан ки, үрәйимә бир зәәрли ханчәр санчайдын «оф» демәәдим. Лакин бу сөзләр...

Мән сәни илк дәфә чыдырда көрмүшдүм. Сән йөһәрин үстүндә аяға галхыб үзү әнишә ат чапараг һамыны нейран этмишдин. Сәнин ала пача үркән әнли хәндәйи сычрайыб һамыдан габаг нишанәйә чатдығы заман, мән үрәйимдә «бу икидин севкилиси нә хошбахтдыр» демишдим. Тале бу саадәти мәндән әсиркәмәди, Әлмар... Сән мәним өмрүм йолдашым олдун.

Бизә өз бөйүк мәһәббәтимизин һимайәсиндә нә көзәл күнләр кечирирдик. Сән, дәрә кими далғаланан әзмиләримиз арасында бир күндә он адамын ишини көрәрдин. Мән сәнин бой-бухунлу икид гамәтинә бахмагдан доймаздым. Сән бизим чаваналарда зарафатлашаркән дөрдбешинә күч кәләрдин. Мән дә кәнч бир гыз кими өз нишанлымла фәхр әдәрдим.

Бизә күндүзүн хош әмәйиндән сонра, ядыныддарыны, һәмишә йончалы горугдакы о чинар алтында көрушәрдик. Ярпаглар арасындан сүзүлүб төкүлән әй ишыгында мән сәнинн кәнщ вә мәрд көкүнә сығынарар өзүмү дүнядакы гызларын ән хошбахты санардым... Ашағыларда шыырлдаян «Дурна булары» бизим севкимизә әбәдийәт һәрмәләри охурду. Дағларымыздан әсән әтирли елләр бизи вәтән мәһәббәтилә охшарды...

Ағ сачлы аналарымыз исә бизә бахарар үрәкләрини «аллаһ бәд нәәзәрдән сахласын» дейәрдиләр.

Сән өз гычыны бах бу хош күнләр угрунда итирдин, Әлмар... Мән сәнә буна көрә өкрәнмирәм, унутмалыям?.. Бунун мәним үчүн һәр шейдән әләвәл бир мәгәлубийәт олдуғуну биларсәнми? Ахы, сән мәни севирдин, Әлмар... Бәс сән өз севкилинин дүшмән гаршысында мәглуб олмасына нечә дөзә биләрдин?

Әлмар! Өмрүм, тачы! Мәним үчүн бу дүнядә сәндән әзиз, сәндән г мәтли һеч нә йохдур. Әкәр о с ләри сәнә яздыран о мәәрур к лик хүдпәсәндлийи исә бу, м нагғымда инсафсызлығдыр. А сәни севирәм. Мән сәнинлә х бахтам, Әлмар... Мән енә дә сә дә фәхр әдәчәйәм, севкилим. М сәни гайғы чөкмәйә гоймаячағ Мән сәнә көәзл нәәмәләр охуя гам. Отағына әлван хәлылар дө йөчәйәм... Чарпайы бәһар чи ләри илә бәзәйәчәйәм... Мән с һәм йолдаш, һәм дә гардаш ола гам».

Отаг тамамилә гаранлыглаш ғындан лейтенант мәктубун арды охуя биламәди. Әлә бу заман дө нчәри кирди.

Лейтенант голтуг ағачларны парап аяға галхды вә бир һәйәч ла:

— Доктор...әзизим...—дейә с ләнди.

Доктор лампаны яндырмаг үчү чөкдийи кибритин ишығына үзүнә сәлды вә кәнч огланын ис мыш киприклярини көрәрәк:

— Сизә нә олуб?—дейә тәлә сорушду.

Лейтенант һәйәчанына боғ ялныз—Ах, доктор... Мән сәнн мишәм... Мән хошбахтам,—д билди.

Э. ИЛЯ

БАКЫ

Мән чох кәзиб доланмышам бахыб сәнин чәлалына,
Бүкүн көрдүм, нейран олдум чанлар алан хәялына.
Көйлар ачыг, һава тәмиз... Гузу кими ятыр Хәзәр,
Тутуб күнүн әлләриндән яваш-яваш кәлир сәһәр.
Көзәллийә мизан олса,
Я мән дейән озан олса,
Дилә дүшәр бу һикмәтин,
Нә бөйүкдүр ше'рийәтин!
Сән тарихлә бир яшдасан! Зәрдүштләрин юрду сәнсән,
Дөйүшләрдән галиб чыхыб ораг йыхан, ораг сәнсән!
Сәнин гүввәт пылынчын вар, сәнин фикир галханын вар,
Мейданына чүр'әт әдән яғыларын бағры чатлар!
Гурбан дейиб торпағына,
Баш әйәндә байрағына,
Һаггы вардыр шаирләрин.
Гәлбин бөйүк, мә'нан дәрин!
Яй кәләндә яйлаг әтә Бузованы, Мәрдәканы,
Чимдик ипәк далғаларда, едик әнчир, едик шаны.
Сәнин гумлу сейрәнкаһын чох ерләрдән көәзл олур,
Чүнки вәтән мәһәббәтин һәр бир шейдән әзәл олур.
Сән өлкәмин пайтахтысан,
Онун шеир, сөз тахтысан.
Дүня сәндән алыр ишыг,
Сән дүняя бир ярашыг!..
Ахшам үстү күн дүшәндә көй дәнизә лаләә кими,
Бахышларын күлүмсәйир күл үстүндә жаләә кими.
Сейрә чыхыр көәзләрин көәлар гара, бухарлар аг,
Оларды һеч бу дүняда көәзлийә бахыб доймаг!
Фүзулинин, Натәванын гәм көәләри күлүр бу дәм,
Онлар енә гәләм алыб көәзләрә олур һәмдәм.
Ифтихарла дәниз кими синән галхыб әнән заман
Сталинин әлләридир сачларыны сыгаллаян.
Сән бир оғул о бир ата,
Алғыш дейәк һәр бусата!
Чох ар күнләр вурун баша,
Һеч дөймәсин охун даша.
Бүкүн мән дә түфәнк чәкиб кирдим одлу чәбһәләрә,
Салам дедим дөйүшләрдә һәр кечәйә, һәр сәһәрә.
Дүшмән үстә учан таанклар галиб чыхыб сәндән дейир,
Ганды ачан тәйярәләр ондан дейир, мәндән дейир.
Бензин долу пишләрин яныр фашист башларында
Күнәшли бир бәһарысан өлкәмизин пышларында!
Һүнәрләрә олуб гардаш,
Нефт чыхарсын ишчи йолдаш.
Өлсүн дүшмән, күлсүн һәят,
Дөйүшләрә сәнсән ганад!
Гыррам ганлы әләрнин әгрәб сәнә сары кәлсә,
Көзләримә сары көләр, көзләринә сары кәлсә.
Гара думан ала бәлмәз аслан яшан дағларымы,
Өз тәримдә бәсләмишәм чичәк ачан дағларымы.
Өйүнмәсин дейин она бахыб ахан ал ганлара,
Дашлар дүшсә сүя дөнәр нә'рәмдәки вулканлара!
Гоча торпаг чох көрмүшдүр гыррынлары, ситәмләри,
Ганлы, горхунч ордулары, өлүмләри, әләмләри.
Енә чыхыб вурушлардан гоғушмуш бәһарына,
Кениш дүзләр дөнәчәкдир дүшмәнләрин мәзарына!
Енә күнәш галхачағдыр, бойланачаг үфуглардән,
Енә илһам алачағы саз көтүрүб сәһәрләрдән.
Енә ше'рин нәшә'сә долу ағ күнләри көлачәкдир,
Мәним ана торпағымда һәят күлмүш, күлачәкдир!
Галдыр Бакы байрағынны,
Өпсүн күнәш габағынны!
Гой синәндән доғсун сәһәр,
Ағ күнләрә кедир әлләр!

ЗЕЙНАЛ ХӘЛИЛ

Ашыг Һумайла оғлу ашыг Оручун дейишмәси

(Ашыг Оруч лейтенантлыг курсуну гуртарыб чәбһәйә кедәркән)

Һумай—Көл бир өпүм, оғул, о көзләриндән,
Кет һәрб мейданына, дүшмән хар олсун!
Гисас ал вәтәнин дүшмәнләриндән,
Сталин дейүндә сәнә әр олсун!

Оруч—Ата, аиз ичирәм көәзл өлкәйә,
Кәрәк Һитлер бу дөйүшдә хар олсун.
Ер вермәрик фашист кими түлкүйә,
Кен дүня башына онун дар олсун!

Һумай—Чәбһәдә сөзүмү сал, оғул, ада.
Өйүдүмү вермә әсла сән бада.
Фашист ады чәкилмәсин дүнядa,
Тәрлан гаршысында дүшмән саг олсун!

Оруч—Сталин әлләри тамамән нурду,
Һөрүмчәк торудур фашистин юрду.
Дағыдар о тору тез Гызыл Орду,
Бизим Гызыл Ордумуз да вар олсун!

Һумай—Сөзүмү дейирәм мәрд-мәрдана,
Дөйүш мейданында даян мәрдана.
Үстүн кәлсә сар әкәр ки, тәрлана,
Һумай дейәр: оғул, сәнә әр олсун!

Оруч—Эй мәни чәбһәйә көндәрән ата!
Саз чалыб көнлүмү күлдүрән ата,
Мәрдлик нәсиһәтни дилдирән ата,
Оруч дейәр—дүшмән тармар олсун!

Топлаяны ҺҮСЕЙН ИСКӘНДӘРОВ

ОНУ ДОН ГУЧАГЛАДЫ

О, бир икид чавандыр,
Сулар тәк чөшдү кетди.
Бир алычы тәрланды
Һәвадан учду кетди.
Кедәркән, назлы яры,
Һәятынын дилдары
Гурбан деди йолуна;
Яхшылашыб голуна,
Бир калаәй бағлады.

———

Сонра о дилбәр мәләк,
Хейир-дуа верәрәк
Бир бағлама дуз-чөрәк,
Соютма верди она.
Азәрбайчан оғлуна
Чевирди күл үзүнү
Сөйләди өз сөзүнү,
Деди: «севирсән мәни
Яхшы гоrun вәтәнинә...»
Гыз дөнәрәкән керийә
Йол ерийә-ерийә
Яш төкдү килдир-килдир,
(Үрәк-дашдан дейилдир.)
Говр әләйиб аглады...

———

Огланса варды кетди,
Санки чапарды, кетди;
Гәлбиндә әр севкиси
Туфан гопарды кетди.
Йола салды икиди
Парылдаян улдуз, ай;
Чийниндә беш ачылан
Сол голунда калагай.
О, садиг дилдарына,
Кәлди Дон көнарына.
Рус чайынын янчағы
Олду ана гучағы.
Көзүндә доғма юрду,
Тәрлан кешикдә дурду,
Сулар кими наәлдады.
О, бир алычы гүшду.
Кечәкүндүз вурушду;
Көзләриндә Шаһ дағы,
Һәр хайини, алчағы
Әәди, көтирди чана.
Азад Азәрбайчана
Көз тикән гәсбкары
Үрәйиндән дағлады.

———

Аҗчаг ону, бир кечә
Гәсбкарлар кизличә,
Алды гафил ерә.
Һүнәр етәр һарә...
Дилиндә бир азадлыг,
Бир төмиз эшгин аиды
Гәһрәманын вурулду;
Өлүмчүл яраланды.
Башындан төкүлән ган
Көзүнү тутан заман
Голундан назлы яры
Вердийи ядикары
Аҗды, силди көзүнү;
Әлә алды өзүнү,
Гейрәтдән кәрәм деди.
Азәрбайчан оғлуям,
Әсир дүшмәрәм, деди.
Ағрылар дуя-дуя
Шыгады Тәрлан суя:
«Көәзл Дон гулач-гулач
Голларыны мәнә ач!»
Дейиб юмду көзүнү,
Атды чая өзүнү.
Тез батды полат кими
Бир ширин һәят кими.
Өлүмү габаглады.

———

О бөйүк тәбиәтә,
О мәкан мәһәббәтә,
Ган чиләнмиш көй отлар,
Аһи-наләә булутлар,
Һәзин бахан үлдуз, ай,
Ярә совраты калаәй
Дәрин матәм бағлады.

———

Топлар нә'рә чәкәрәк,
Туфанлар гопаранда;
Ахыб кедән кур сулар
Тәрланы апаранда,
Дон чайы кәлди дилә
Бу сәс дүшду саһилә:
«Узагларда интизар
Яр көзләйән назлы яр
Сорушма бир дә: «Һаны
Азәрбайчан Тәрланы?»
Икид мейданда өләр,
Ярасындан ган кедәр;
Әл угрунда намуслу
Оғуллар гурбан кедәр.
Гой өтсүн һавасында
Ашыглар даим буну,
Азадлыг давасында
Азәрбайчан оғлуну
Рус чайы гучаглады».

МӘММӘД РАҺИМ.

Гәһрәманымын нишанлысы

— Эй доктор,—дейә яралы лейтенант дәрин бир һәфәс алды.— Сиз һәятын ачы һәгигәтләрини өз мәрһәмәтли һиссәләринә овутмаг чалышырсыныз. Сиз мәни һәгиги мәһәббәтин бөйүклүйүнә инандырмаг истәйирсиниз... Лакин, доктор, онун күл кими өмрүнү, бир гычы-ны итирмиш, үзү әйбәчәр һала дүшмүш бир адама бағламаг инсафсызлыг олмаздымы? Бәлкә дә сиз һаглысынызы...Бәлкә дә о мәни алчаныб бир фәдакарлыгла гәбул әдәрди... Буна мән дә инанырам. Лакин көнүлдән сонра бу фәдакарлыг «тәнтәнә»сә алтындан (тәнтәнә сөзүнү һисс әдилә чәк бир истеһза илә сөйләди...) мүдһиш бир һиссин, пешманчылыг һиссинин баш галдырмаячағына ким зәманәт вера биләрди? Ахы о лап көнчдир...көәзәдир...

Кәнч лейтенант, мүлайим көзләрини пәнчәрәдән көрүнән гүруба зилләмиш гоча доктора бахарар гәмли бир тәбәссүмлә әлавә этди:—йох, доктор... Мән она һәр шейи язмышам... Мән өз гәрарымдан дөнмәйәчәйәм... Талеимин һөкмүнә табе олачағам. Вахтилә о мәни севәрди... Биз чох ширин саатлар кечирмишик. Мән өмрүмүн бундан сонраки һиссәсини о күнләрин о әзиз хатирәләри илә яшаячағам... Она исә гой талеи әр олсун.

Яралы лейтенант, гәлбиндәки ағрылары боғмаға чалышырмыш кими, додагларыны бир-бириә сыхды, көзләрини яғы гапады...

Доктор нәәзәрләрини үфүгдән чәкәрәк лейтенанта бахды.. Гоча һәкимин дүнялар көрмүш көзләринда ағыр бир кәдәр варды...

Кәнч лейтенантын мина чарпанаглары илә парчаланмыш вә артыг сағалмыш үзүндә, узун гара киприкли көзләринин гапанышында, гара гыврым сачларынын пәракәндә төкүлүшүндә нә гәдәр пәришан бир һал варды...

Гоча доктор—эһ, мәгрур кәнчлик...—дейә дүшүнү вә галхыб яваш аддымларла отагдан чыхды.

Лейтенант көз гапагларыны ағыр-ағыр галдырды. Доктورун ардынча бахарар һәр үчүнсә күлүмсәди... Лакин бу күлүш бир өзәйиләт кими онун үзүндәки о мүдһиш яра ерләрини гырышдырды... О ястыға дирсәкләнәрәк узаглара... үгруба бахды